

การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพ
ของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
THE DEVELOPMENT OF PARTICIPATION MODEL IN NON-FORMAL
EDUCATION MANAGEMENT TO ENHANCE THE CAREER COURSES
OFFERED BY THE SUB DISTRICT NON-FORMAL AND INFORMAL
EDUCATION CENTRE

ผู้วิจัย กัญจนโชติ สหพัฒน์สมบัติ¹

Kanjachot Sahapattanasombat

abnewabnew@hotmail.com

กรรมการควบคุม รศ.ดร. สุธี ประจักษ์ศักดิ์²
ผศ.ดร. ปานจิต โรจนวณิชชากร³
ดร. ดิศกุล เกษมสวัสดิ์⁴

Advisor Committee Assoc.Prof.Dr. Sudhee Prajongsak Rajabhat
Asst.Prof.Dr. Panchit Rochanawanitchakorn
Dr. Disakul Kasamsawas

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ใช้เทคนิคการศึกษาแบบผสมผสาน โดยการสัมภาษณ์ สทนากลุ่ม และใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาบริบทและแนวทางการปฏิบัติที่ดี เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วม และเสนอแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างหลาย

ขั้นตอนแบบแบ่งชั้นอย่างง่าย รวม 2,305 คน การศึกษาแนวทางการปฏิบัติที่ดีจาก กศน.ตำบล จำนวน 3 แห่ง ตรวจสอบ ทดลองรูปแบบ โดยการศึกษาเชิงคุณภาพ และการศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามวัดระดับการมีส่วนร่วม จำนวน 5 ชุด ได้ค่าความเชื่อมั่นเฉลี่ย 0.84

ผลการศึกษา พบว่าบริบทของกลุ่มตัวอย่าง มีสภาพแวดล้อมเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผู้นำและชุมชนรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีส่วนร่วมแบบแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของขั้นตอนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพอยู่ในระดับมาก ที่คะแนนเฉลี่ย 3.80 ยกเว้นรายการอนุมัติโครงการของผู้อำนวยการ อยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ผู้อำนวยการ

¹นิสิตระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

^{2,3}อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

⁴สำนักงาน กศน. สมุทรสาคร

หัวหน้า กศน.ตำบล คณะกรรมการ กศน.ตำบล วิทยากร และ ผู้รับบริการเข้ามามีส่วนร่วมตามลำดับ ได้รูปแบบการมีส่วนร่วม แนวทางการปฏิบัติที่ดีเด่น โดยเสนอแนวทาง และคู่มือดำเนินการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบของศูนย์การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัยตำบล มีขั้นตอนแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพที่ดี โดยการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ดังนี้

- 1) ด้านสำรวจปัญหา ได้แก่ รับนโยบาย จัดสรรงบประมาณ ประชาสัมพันธ์ และสำรวจความต้องการ
- 2) ด้านวางแผน ได้แก่ จัดทำแผนงานและโครงการ และเสนอขออนุมัติโครงการ
- 3) ด้านดำเนินการ ได้แก่ รับสมัคร/ลงทะเบียนรวมกลุ่มผู้เรียน ประสานวิทยากร เตรียมหลักสูตร เตรียมวัสดุอุปกรณ์/สถานที่ และจัดกระบวนการเรียนรู้
- 4) ด้านประเมินผล ได้แก่ นิเทศติดตาม ประเมินผลการเรียนรู้ และอนุมัติจบหลักสูตร
- 5) ด้านรับผลประโยชน์ ได้แก่ มอบวุฒิบัตร ความพึงพอใจผู้เรียน รายงานผลเบิกจ่ายเงิน และนำไปพัฒนาอาชีพ

คำสำคัญ : แนวทางการปฏิบัติที่ดี การมีส่วนร่วม การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพ

ABSTRACT

The purpose of this research was to study the development of participation model in non-formal education management in order to enhance the career courses offered by the Subdistrict Non-Formal and Informal Education Centre. The Mixed Methods Research Technique i.e. group interview and questionnaire was

adopted to study the context and approach to best practice.

The random samples of 2,305 participants were drawn in non-formal education management for career development in eastern region. In qualitative research, the process started by studying good practices from 3 community learning centers and then running test on the new developed model. In quantitative research, 5 questionnaires were used to evaluate the participation level which results in reliability scores of 0.84.

The research showed that most of samples were living in half-rural and half-urban areas in which their communities had strong community participation either in problem solving or education management for career development with average research score of 3.80. Moreover, Directors, NEF Directors, Chief of Sub-district NFE, Board of Sub-district NEF, Lecturers, and service subscribers were related to the participation of the project approval respectively; it was at the highest level. As a result, the approach to good practices for the development of participation model in non-formal education management to improve the community learning center was concluded in 5 dimensions as follows:

1. Problem Survey: Policy acknowledgement, budget allocation, public relations and demand estimation.
2. Planning: Plan and project preparation and proposal for project approval.

3. Implementation: Signing up and registration, learner selection, instructor coordination, course outline preparation, study material and place arrangement, and learning system conduction.

4. Evaluation: Supervision, learning evaluation, and graduation approval.

5. Benefit Receiving: Certification distribution, learners' satisfaction evaluation, performance conclusion, disbursement and actual career development.

Keywords : Guidelines for Good Practice Participation Non-formal Education Management for Career Development

บทนำ

แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เน้น “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ เพื่อมุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ดังนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนาคน และสังคมไทยยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคน เนื่องจาก “คน” เป็นทั้งเป้าหมายสุดท้ายที่จะได้รับผลประโยชน์และได้รับผลกระทบจากการพัฒนา รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้เป็นฐานดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศให้ยั่งยืน นำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน จำเป็นต้องอาศัยการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพที่มีความสำคัญมาก เพราะเป็นรากฐานของการพัฒนาประชากรของประเทศให้มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพของบุคคล และกลุ่มบุคคล ภายใต้กรอบเวลา 2 ปี ที่จะพัฒนา 5 ศักยภาพของพื้นที่ใน 5 กลุ่มอาชีพใหม่ ให้สามารถแข่งขันได้ใน 5 ภูมิภาคหลักของโลก “รู้เขา รู้เรา เท่าทัน

เพื่อแข่งขันได้ในเวทีโลก” โดยกำหนดภารกิจให้พัฒนาระดับและจัดการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพ และขีดความสามารถให้ประชาชนได้มีอาชีพที่สามารถสร้างได้ ที่มั่นคง เพื่อเป็นบุคลากรที่มีวินัยเปี่ยมไปด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อตนเองผู้อื่น และสังคม โดยคำนึงถึงศักยภาพและบริบทรอบๆ ตัว ผู้เรียน สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ได้นำนโยบายและยุทธศาสตร์ดังกล่าวสู่การปฏิบัติ เพื่อจัดการศึกษาพัฒนาอาชีพให้กลุ่มเป้าหมายและประชาชนมีรายได้ และมีงานทำอย่างยั่งยืน มีความสามารถเชิงการแข่งขัน ทั้งในระดับภูมิภาคอาเซียนและระดับสากล โดย (สำนักงาน กศน., 2555) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยดำเนินการพัฒนาระบบการบริหารจัดการใหม่โดยคัดเลือกศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนที่ดีที่สุดในแต่ละตำบลมาเป็นศูนย์การเรียนรู้ประจำตำบล และจัดตั้งให้เป็นศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล เรียกชื่อย่อว่า “กศน.ตำบล” เพื่อเร่งขยายโอกาสการให้บริการทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยแก่ประชาชน ในชุมชนทุกคนได้มีโอกาสได้รับการเรียนรู้กันอย่างเท่าเทียมตามความต้องการของชุมชน ส่งเสริมให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนในชุมชน ให้ครบทั้ง 7,409 ตำบลทั่วประเทศ สำหรับในภาคตะวันออก มีกศน.ตำบล 572 แห่ง ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยแหล่งเรียนรู้ราคาถูก: กศน.ตำบล พุทธศักราช 2553 ภายใต้การสังกัดในศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ (กศน.อำเภอ) และให้กศน.ตำบล มีการดำเนินงานตามภารกิจหลัก และที่ได้รับมอบหมายอื่นๆ ตามนโยบายรัฐบาล เพื่อบริการประชาชนตามกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ ด้วยการจัดการศึกษานอกระบบ

และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมีภารกิจดังต่อไปนี้

- 1) การจัดการศึกษานอกระบบ
  - (1) การศึกษาขั้นพื้นฐาน
  - (2) การศึกษาต่อเนื่อง ประกอบด้วย
    - ก. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
    - ข. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต
    - ค. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน
    - ง. จัดการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การศึกษาตามอัธยาศัย
  - (1) กิจกรรมห้องสมุดประชาชน
  - (2) กิจกรรมการส่งเสริมการอ่าน

ภารกิจที่เป็นจุดเน้นของสำนักงาน กศน. คือ การจัดกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง โดยเฉพาะข้อที่ (2) ข้อ ก. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ที่เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคล ที่พิจารณาถึงความต้องการ ในการเรียนรู้อย่างแท้จริง มุ่งเน้นการปฏิบัติจริงที่บูรณาการ กับวิถีชีวิตและการพัฒนาอาชีพของคนในชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานและส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจชุมชน โดยส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มอาชีพ ในประเภทเดียวกัน เพื่อเป็นเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในการแสวงหาความรู้และประสบการณ์ในการ ประกอบอาชีพ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา อาชีพให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการ ของกลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มอาชีพพาณิชยกรรม กลุ่ม อาชีพเกษตรกรรม กลุ่มอาชีพคหกรรม กลุ่มอาชีพ อุตสาหกรรม กลุ่มอาชีพบริการ และกลุ่มทักษะอาชีพที่ เกิดจากการเรียนหลักสูตรอาชีพระยะสั้นอีกหลายกลุ่ม โดยมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนสามารถนำ ความรู้และทักษะด้านการประกอบอาชีพที่จะได้นำมา

ใช้ในชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้หรือลด รายจ่ายในครอบครัว นอกจากนี้ยังลดปัญหาที่เกิดขึ้น ในชุมชนเกิดเป็นชุมชนที่เข้มแข็งให้สามารถพึ่งพา ตนเองได้

จากรายงานการศึกษาภาวะการศึกษาตลอด ชีวิต (2553, หน้า 21) พบว่ากลุ่มองค์ความรู้ด้านการ พัฒนาอาชีพ มีความต้องการจัดการความรู้ และจัด กระบวนการเรียนรู้ มีจำนวนชุมชนมากที่สุด 4,644 ชุมชน (ร้อยละ 39.32) จากจำนวน 11,810 ชุมชน รองลงมาด้านส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จำนวน 2,768 ชุมชน (ร้อยละ 23.44) ด้านการจัดเรียนรู้ตาม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 2,228 ชุมชน (ร้อยละ 18.87) ด้านการพัฒนาสังคมและชุมชน จำนวน 1,741 ชุมชน (ร้อยละ 14.74) และด้านที่น้อย ที่สุดคือด้านการพัฒนาทักษะชีวิต จำนวน 429 ชุมชน (ร้อยละ 3.63) โดยสรุปมีจำนวนชุมชนที่มีความ ต้องการจัดการความรู้ องค์ความรู้ และจัดกระบวนการ เรียนรู้ด้านการพัฒนาอาชีพมากที่สุด แต่การจัด การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของ กศน. ตำบลมีปัญหา ด้านผู้เรียนที่มาเรียนจำนวนมากที่ไม่สามารถนำไป ประกอบอาชีพได้และรายวิชาในการจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาอาชีพ ไม่สอดคล้องกับความต้องการผู้เรียน โดย สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2550, หน้า 43) สรุปว่าในการ จัดการเรียนรู้นั้น หากผู้สอนไม่มีความสามารถจัดการ เรียนรู้ได้ดี จะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามไป ด้วย ในการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ด้านอาชีพ สามารถส่งผลให้เพื่อพัฒนาอาชีพที่เป็นอุปสรรคในการ ดำรงชีวิตของประชาชน ทั้งตัวผู้เรียน ผู้จัดการศึกษา นอกจากนี้สภาพปัญหาจากปัจจัยภายนอก เช่น สถานที่ไม่เหมาะสม วัสดุ อุปกรณ์เครื่องมือไม่เพียงพอ ค่าตอบแทนที่ได้รับให้มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งผลจาก การนิเทศการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในศูนย์

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบลของศึกษานิเทศก์พบว่าคณะกรรมการกศน. ตำบลจำนวนหนึ่งขาดความเข้าใจในบทบาทภารกิจของงานกศน. อย่างชัดเจน ครู กศน. ตำบล และไม่เข้าใจในกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อจัดการศึกษาในชุมชนที่ชัดเจน สภาพแวดล้อมในการจัดการศึกษามีความแตกต่างกัน ครูไม่สำรวจปัญหา ขาดการวางแผนอย่างมีส่วนร่วม ประชากรวัยแรงงานและกลุ่มวัยรุ่นมีความสนใจในการเรียนอาชีพน้อย และจากการรายงานการวิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง (พ.ศ. 2549-2553) ของสำนักงาน กศน. (2554, หน้า 55, 62, 72) พบว่าสถานศึกษามีการประเมินผลการจัดการศึกษาไม่ครอบคลุม ไม่มีร่องรอยกำกับติดตามอย่างชัดเจน ไม่เป็นรูปธรรม และสมศ. ไม่รับรองสถานศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในมาตรฐานที่ 3 แสดงคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ในระดับดีเพียงร้อยละ 58.3 และรายงานว่าสถานศึกษาหลายแห่งดำเนินงานยังไม่เป็นระบบ ขาดการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ ขาดการนิเทศและไม่นำผลการประเมินไปปรับปรุงทำให้คุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพไม่มีประสิทธิภาพและไม่เกิดประสิทธิผลเท่าที่ควร ตามเป้าหมายนโยบายที่ต้องการให้ผู้เรียนมีอาชีพ มีรายได้เพียงพอกับรายจ่าย และให้มีความรู้เพื่อบรรเทาปัญหาทางสังคมในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาด้านครอบครัว ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา

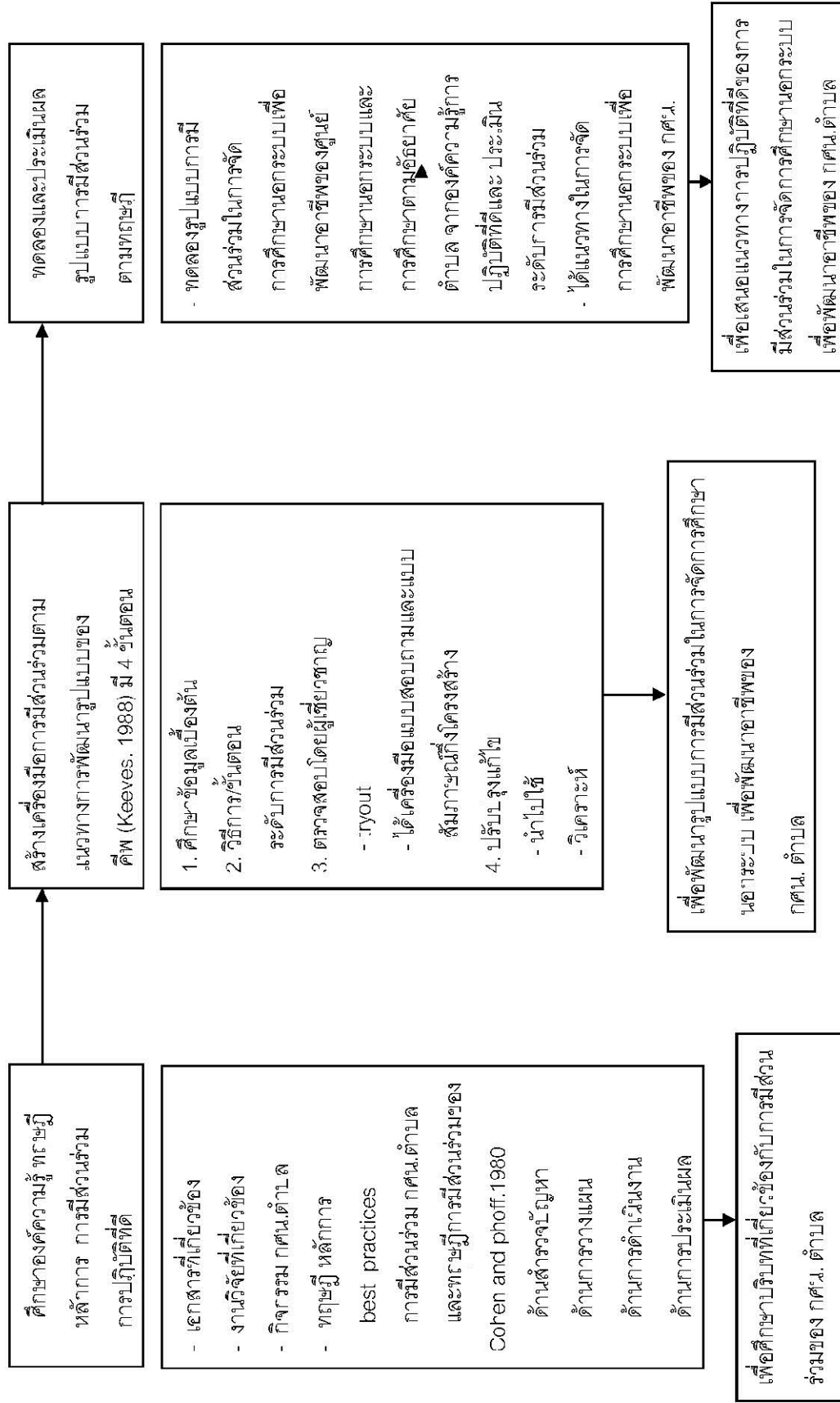
ความยากจน และปัญหาการว่างงาน จากการรายงานของสมศ. เสนอแนะว่า ควรส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้เสียและภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมกำกับติดตามผลและ ร่วมรับผิดชอบผลการดำเนินงาน สามารถแก้ปัญหาทางการศึกษาได้เป็นอย่างดี

จากสภาพปัญหาที่สำคัญดังกล่าว เป็นปัญหาที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ผู้ศึกษาจึงศึกษาการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยมุ่งเน้นนำองค์ความรู้ไปแก้ปัญหาในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกศน. ตำบลให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพราะกศน. ตำบลเป็นหน่วยจัดอยู่ในพื้นที่แนวหน้าของงาน กศน. จึงต้องอาศัยแนวทางการปฏิบัติที่ดี (best practices: BP) จากศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่ได้รับรางวัลดีเด่นในด้านอาชีพ ตลอดจนประยุกต์ใช้แนวคิด ทฤษฎีการมีส่วนร่วม และการพัฒนาแบบที่เหมาะสม ผลมาประกอบการศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นมา วัตถุประสงค์ และขอบเขต ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพต่อไปนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัยการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ กศน. ตำบล

ทดลองและประเมินผล รูปแบบการมีส่วนร่วม ตามทฤษฎี

- ทดลองรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาตามระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ดำเนินการตามขั้นตอนปฏิบัติที่ได้และประเมินระดับการมีส่วนร่วม ได้แนวทางในการจัดการศึกษาของระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของ กศน.

เพื่อเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดีของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของระบบ เพื่อพัฒนารูปแบบของ กศน. ตำบล

สร้างเครื่องมือการมีส่วนร่วมตาม แนวทางการพัฒนารูปแบบของ คีฟ (Keeves, 1988) มี 4 ขั้นตอน

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
2. วิธีการขั้นตอน ระดับการมีส่วนร่วม
3. ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ
  - tryout
  - ได้เครื่องมือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ทั้งโครงสร้าง
4. ปรับปรุงแก้ไข
  - นำไปใช้
  - วิเคราะห์

เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของระบบ เพื่อพัฒนาอาชีพของ กศน. ตำบล

ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี หลักการ การมีส่วนร่วม การปฏิบัติที่ดี

- เอกสารที่เกี่ยวข้อง
- งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- กิจกรรม กศน. ตำบล
- ทฤษฎี หลักการ best practices การมีส่วนร่วม กศน. ตำบล และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Cohen and phoff, 1980
  - ด้านสำรวจปัญหา
  - ด้านการวางแผน
  - ด้านการดำเนินงาน
  - ด้านการประเมินผล

เพื่อศึกษารูปแบบที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของ กศน. ตำบล

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบทและแนวทางการปฏิบัติที่ดีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล
3. เพื่อเสนอแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพตามรูปแบบการมีส่วนร่วมของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ทฤษฎี/หลักการ บทบาทหน้าที่นโยบาย/กฎระเบียบ กิจกรรม กศน.ตำบล best practices การมีส่วนร่วม และข้อมูลพื้นฐานโดยศึกษาจากหนังสือ ตำรา บทความ งานศึกษา และรายงานบันทึกการดำเนินงานสารสนเทศ สภาพทั่วไปของพื้นที่ในการศึกษาการมีส่วนร่วมในด้านสำรวจปัญหา วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผลและรับผลประโยชน์ในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในการจัดการศึกษานอกระบบจากเอกสาร/หลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกระบบ ได้แก่ แผนพัฒนาชุมชน แผนปฏิบัติการประจำปี แผนดำเนินการของศูนย์การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย บันทึกการปฏิบัติงาน ระบบการทำงาน สารสนเทศ ระเบียบ หลักสูตร รายงานสรุปผลการดำเนินการต่างๆ ประกอบกับการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับ

การศึกษานอกระบบและการมีส่วนร่วม และบริบทของสภาพข้อมูลทั่วไป

- 2) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานอกระบบ จากสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบ เพื่อศึกษารูปแบบเบื้องต้น โดยการลงพื้นที่ภาคสนามของ กศน.อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีที่ได้รางวัลดีเด่นระดับประเทศ เพื่อจัดทำร่างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบสอบถามตามเกณฑ์วัดประเมินค่า 5 ระดับ (rating scale) เพื่อศึกษาบริบทสภาพปัญหาอุปสรรค และระดับการมีส่วนร่วม กับกลุ่มตัวอย่างตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมในด้านสำรวจปัญหา วางแผน ดำเนินงาน ประเมินผลและรับผลประโยชน์กับการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพ จากองค์ประกอบของแหล่งข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีวิธีดำเนินการศึกษาดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษามีผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล มีจำนวน 38 คนต่อแห่ง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กศน.ตำบลทั้งหมดมี จำนวน 571 แห่ง ได้ประชากรรวมทั้งสิ้นจำนวน 21,698 คน ด้วยวิธีสุ่มหลายขั้นตอนแบบแบ่งชั้นอย่างง่าย ตามองค์ประกอบของการกระจายประชากรตามสัดส่วนของพื้นที่ โดยใช้การคำนวณด้วยสูตรของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane, 1973, p. 887) ที่ค่าความเชื่อมั่น 95% ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ จำนวน 4 แห่งๆ ละ 30 คน และขนาดกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 2,185 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้นจำนวน 2,305 คน สามารถจำแนกรายละเอียดได้จากตาราง ดังนี้

ตารางพื้นที่จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ที่	สำนักงาน กศน. จังหวัด	ศูนย์กศน. อำเภอ(แห่ง)	กศน.ตำบล (แห่ง)	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
1	ฉะเชิงเทรา	11	93	3,534	384
2	นครนายก	4	41	1,558	186
3	ปราจีนบุรี	7	65	2,470	249
4	สมุทรปราการ	6	50	1,900	193
5	สระแก้ว	9	58	2,204	222
6	จันทบุรี	10	76	2,888	321
7	ชลบุรี	11	92	3,496	380
8	ตราด	7	38	1,444	148
9	ระยอง	8	58	2,204	222
	รวม	73	571	21,698	2,305

จากแบบสอบถามเป็นแบบวัดประเมินค่า 5 ระดับ (rating scale) โดยใช้เกณฑ์ของ เบส ดับเบิลยู จอห์น (Best, w. john, 1993:185) ดังนี้ ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด ช่วงคะแนนเฉลี่ย 4.51-5.00 ระดับการมีส่วนร่วมมาก ช่วงคะแนนเฉลี่ย 3.51-4.50 ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.51-3.50 ระดับการมีส่วนร่วมน้อย ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.51-2.50 ระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00-1.50 หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ หลักฐานเอกสารต่างๆ และติดตามข้อมูลแล้วทำการตรวจสอบความสมบูรณ์เบื้องต้นของข้อมูล พร้อมนับจำนวนแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมา และบันทึกไว้สรุปผลบริบทที่ศึกษา

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น ได้แก่ สภาพทั่วไป ข้อมูลพื้นฐาน ผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้ ระดับ

การศึกษา ประสบการณ์ กลุ่มหลักสูตรที่จัด เหตุผลที่เข้าศึกษา และลักษณะการมีส่วนร่วม

ตัวแปรตาม ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วม กระบวนการมีส่วนร่วมด้านสำรวจปัญหา ด้านวางแผน ด้านดำเนินงาน ด้านประเมินผล ด้านรับผลประโยชน์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative research method) และรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative research method) ดังนี้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จำนวน 3 แห่ง ในภาคตะวันออกโดยวิธีการสัมภาษณ์ด้วยการสนทนากลุ่ม (focus group)

1) สร้างทีมวิจัย อบรมผู้ช่วยผู้วิจัยภาคสนาม เพื่อให้ผู้วิจัยเข้าใจถึงแนวคิดไปในทิศทางเดียวกัน

(1) ประสานศูนย์การศึกษาอนุกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ทั้ง 3 แห่ง ขออนุญาตเก็บรวบรวม โดยนัดหมายผู้เกี่ยวข้องที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ให้เข้ารับการสนทนาเป็นกลุ่ม ตามประเด็นที่จัดเตรียมตามวัน เวลาตาม ความเหมาะสมของกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกับจัดขนาดกลุ่ม ออกเป็น 3 กลุ่มสนทนา ประกอบด้วย กลุ่มผู้อำนวยการกศน.อำเภอ หัวหน้ากศน.ตำบลหรือเจ้าหน้าที่งาน และวิทยากรกลุ่ม คณะกรรมการกศน.ตำบล จำนวน 1 กลุ่ม และผู้เรียน/ผู้รับบริการ จำนวน 1 กลุ่มๆ ละ 12 คน

(2) ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้จัดบันทึก(ผู้ช่วย) อีก 2 คน เป็นผู้ประสานงาน และต้อนรับผู้เข้าร่วมกลุ่มสัมภาษณ์กลุ่มมาพร้อมกัน ณ สถานที่ ที่สะดวกในการเดินทาง

(3) ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามแนวทางที่ได้วางไว้

(4) ดำเนินการเริ่มสัมภาษณ์ เปิดโอกาสกระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยยึด แนวทางการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่มีอยู่ในแบบสัมภาษณ์เป็นหลัก

(5) กล่าวขอบคุณต่อกลุ่มตัวอย่าง

2) การตรวจสอบข้อมูล นำข้อมูลจากการจัดบันทึกในระหว่างการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการบันทึกเทป ไปตรวจสอบความถูกต้องให้ครบถ้วนตามประเด็นการสัมภาษณ์

3.5.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaires) ประกอบด้วย ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องเชิงปริมาณ กศน.ตำบลในภาคตะวันออกเฉียงใต้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และการจัดกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพ ประชากรที่ศึกษาเป็นผู้เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมโดยจำแนกข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้อำนวยการ จำนวน 64 คน หัวหน้ากศน.ตำบล/เจ้าหน้าที่ จำนวน 434 คน คณะกรรมการ กศน. ตำบล จำนวน 463 คน วิทยากร จำนวน 434 คน และผู้เรียน/

ผู้รับบริการ จำนวน 910 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 2,305 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi-structured or guided interviews) ดำเนินการสร้างเครื่องมือจากเอกสารที่เกี่ยวข้องตามแนวคิดของโคเฮน อัพฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff 1980, p.8) ผสมผสานกับแนวคิดของสำนักงาน กศน. และผลงานวิจัยอื่นๆ โดยกำหนดขอบเขตเนื้อหา จากการลงพื้นที่ภาคสนามไปยังศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ที่ได้รับรางวัลการจัดการศึกษาดีเด่นระดับประเทศ มาสร้างประเด็นในการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับขั้นตอนแนวทางในการจัดการศึกษานอกระบบเพื่อพัฒนาอาชีพตามองค์ประกอบของการมีส่วนร่วม และศึกษาบริบทข้อมูลพื้นฐานของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล 3 แห่ง

2) แบบสอบถาม ข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative research method) ตามกรอบแนวคิดการปฏิบัติงานกศน. ตำบลสำหรับผู้อำนวยการ หัวหน้ากศน. ตำบล คณะกรรมการกศน. ตำบล วิทยากร และผู้เรียน/ผู้รับบริการ โดยจัดสร้างตามบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษา ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน ตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพโดยนำเครื่องมือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลมาพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

และเรียบเรียงสรุปเนื้อหาที่สำคัญๆ โดยให้ได้รูปแบบฉบับสมบูรณ์

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากการตรวจให้คะแนนแล้วมาเปลี่ยนรหัสตัวเลข และบันทึกรหัสตัวเลขลงในเครื่องคอมพิวเตอร์วิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์วิเคราะห์ข้อมูล (data analysis) ด้วยคอมพิวเตอร์ตามตัวแปรของกลุ่มตัวอย่าง สร้างตารางแจกแจงความถี่ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และวิเคราะห์ตามบริบทค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแปลความหมายของคะแนนที่ได้ (rating scale) โดยใช้เกณฑ์ของ Best เพื่อวิเคราะห์ผล นำมาใช้ในการประมวลข้อมูล และแปลผลเชิงพรรณนา

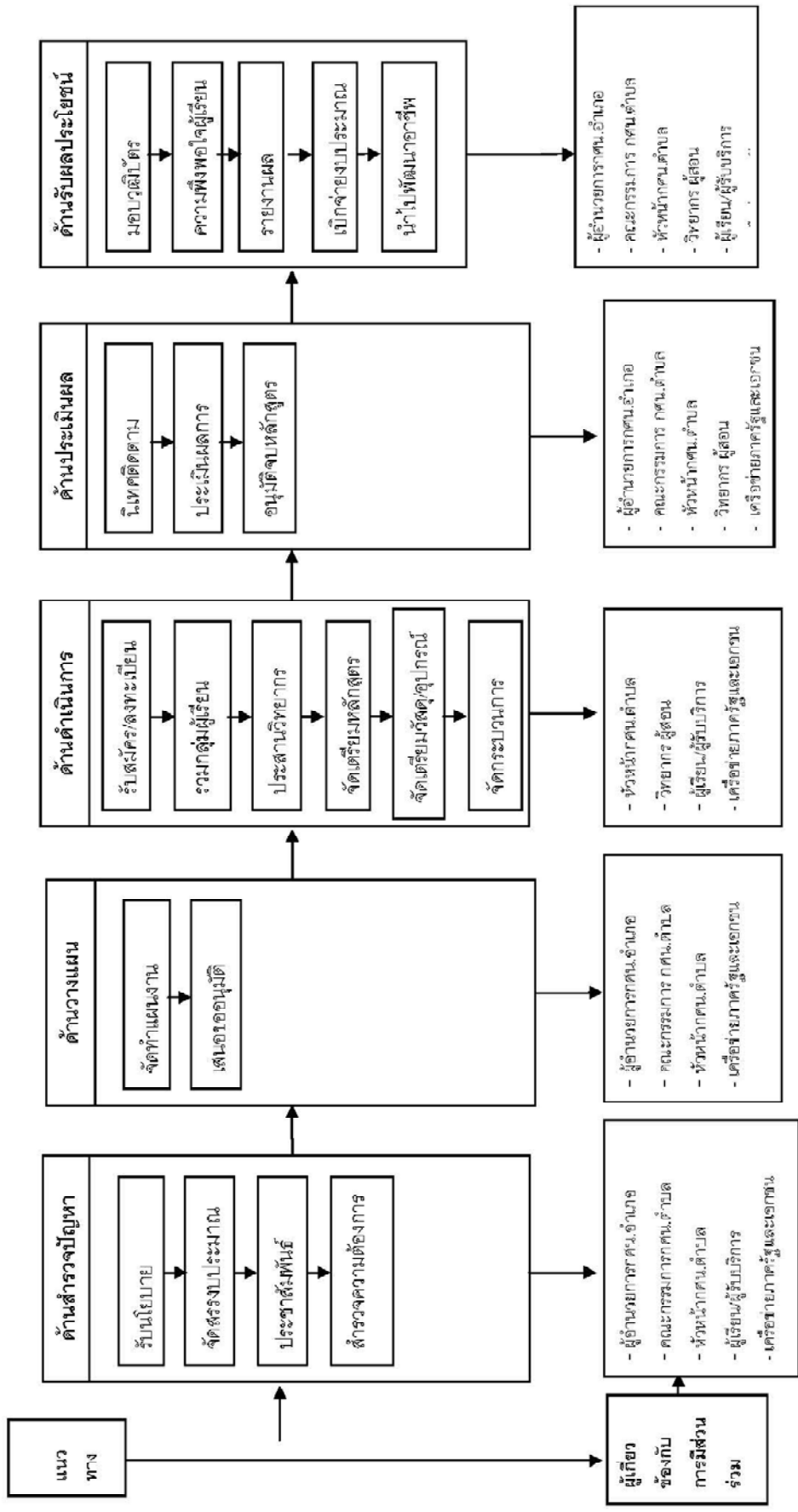
สรุปผลการศึกษา

สรุปผลการศึกษาข้อมูลเชิงคุณภาพในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล ที่สามารถนำไปเป็นเสนอเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จำนวน 20 ขั้นตอน ดังภาพ

- 1) รับนโยบาย
- 2) รับจัดสรรงบประมาณ

- 3) ประชาสัมพันธ์
- 4) สำรวจความต้องการ
- 5) จัดทำแผนงานและโครงการ
- 6) เสนอขออนุมัติโครงการ
- 7) รับสมัคร/ลงทะเบียนเรียน
- 8) รวมกลุ่มผู้เรียน
- 9) ประสานวิทยากร/ผู้สอน
- 10) จัดเตรียมหลักสูตรวิชาชีพ
- 11) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ สถานที่
- 12) ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและปฏิบัติ/สัมมนา/ศึกษาดูงาน
- 13) นิเทศติดตาม
- 14) ประเมินผลการเรียนรู้ ก่อน ระหว่าง และหลังจัดกระบวนการเรียนรู้
- 15) อนุมัติจบหลักสูตร
- 16) มอบวุฒิบัตร
- 17) สอบถามความพึงพอใจ
- 18) รายงานผลการจัด
- 19) เบิกจ่ายเงิน
- 20) นำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ

โดยมีรูปแบบฉบับสมบูรณ์ ดังภาพ

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระบบเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษาภาคระบบและภาการศึกษาตามอัธยาศัยตำบล

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้ประสบผลสำเร็จได้แก่ ผู้นำที่มีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพโดยในทุกชั้นตอน การรวมกลุ่มในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนได้ทั้งตำบล เครือข่ายมีความเข้มแข็งให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของตำบลพบว่าปัจจัยการมีส่วนร่วมที่ส่งผลสำเร็จทั้ง 3 แห่งนั้น คือ การมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชน

ผลสรุปการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานส่วนมากจากแบบสอบถามข้อมูลเชิงปริมาณของกลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 9 จังหวัด พบว่า หัวหน้า กศน. ตำบล หรือเจ้าหน้าที่งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ วิทยากร/ผู้สอน และผู้เรียน/ผู้รับบริการ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ หัวหน้า กศน.ตำบล และ วิทยากร/ผู้สอน อยู่ในช่วงอายุ 36-55 ปี ส่วนกลุ่มผู้เรียนอยู่ในช่วงอายุ 36-55 ปี กลุ่มตัวอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาการมีส่วนร่วมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม 9 จังหวัด ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นต้นไปจนถึงปริญญาโท และหัวหน้า กศน.ตำบล คณะกรรมการ กศน.ตำบล และ วิทยากร/ผู้สอน ส่วนใหญ่มีรายได้ระหว่าง 10,001-15,000 บาท ส่วนกลุ่มผู้เรียนมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท ส่วนใหญ่กลุ่มคณะกรรมการ หัวหน้า กศน.ตำบล และผู้เรียนประกอบอาชีพรับจ้าง กลุ่มวิทยากร/ผู้สอนส่วนใหญ่มีประสบการณ์การสอน 6 ปีขึ้นไป และกลุ่มหลักสูตรสาขาที่กศน. จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนมากคือ กลุ่มหลักสูตรสาขาเกษตรกรรม กลุ่มผู้เรียนต้องการความรู้เป็นส่วนใหญ่ วิทยากร/ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครหรือสมัครมาเป็นวิทยากร/ผู้สอนเอง และการมีส่วนร่วม

มีการดำเนินการส่วนใหญ่เป็นแบบแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้นำชุมชนร่วมกับประชาชนช่วยกันพัฒนาและแก้ไขปัญหา

ส่วนระดับการมีส่วนร่วม พบว่า ผู้อำนวยการ กศน. อำเภอ มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงานเป็นลำดับที่ 1 ด้านการประเมินผลเป็นลำดับที่ 2 และในด้านการสำรวจปัญหาเป็นลำดับที่ 3 ส่วนหัวหน้า กศน.ตำบลหรือเจ้าหน้าที่ มีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการสำรวจปัญหาเป็นลำดับที่ 1 ด้านการวางแผนเป็นลำดับที่ 2 และในด้านผลประโยชน์เป็นลำดับที่ 3 ส่วนคณะกรรมการ กศน.ตำบลมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินงานเป็นลำดับที่ 1 ด้านการสำรวจปัญหาเป็นลำดับที่ 2 และในด้านการวางแผนเป็นลำดับที่ 3 ส่วนวิทยากร/ผู้สอนมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลเป็นลำดับที่ 1 ด้านการประเมินผลเป็นลำดับที่ 2 และในด้านการดำเนินงานเป็นลำดับที่ 3 และส่วนผู้รับบริการ/ผู้เรียนมีระดับการมีส่วนร่วมในด้านการประเมินผลเป็นลำดับที่ 1 ด้านการดำเนินงานเป็นลำดับที่ 2 และในด้านการสำรวจปัญหาเป็นลำดับที่ 3

อนึ่งผลการศึกษาวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมรายด้านในทุกๆ ด้านของข้อมูลตอนที่ 2 พบว่า มีผลคะแนนเฉลี่ยในลำดับที่ 1-3 ทั้งหมดทุกกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมมาก ยกเว้นของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ ในรายการอนุมัติโครงการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ เฉพาะด้านวางแผน มีผลคะแนนเฉลี่ย 4.6000 อยู่ในลำดับที่ 1 แปรผลตามหลักเกณฑ์ของเบส ดับเบิลยู จอห์น (Best,W.John) ได้ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

อภิปรายผล

ผลการศึกษาตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลพื้นฐานของผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามเรื่องการพัฒนา

รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกศน.ตำบล จากกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ หัวหน้ากศน.ตำบลหรือเจ้าหน้าที่งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คณะกรรมการ กศน.ตำบล วิทยากร/ผู้สอน และผู้เรียน/ผู้รับบริการ ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ที่สำคัญ โดยสามารถไปเสริมผลการวิเคราะห์จากข้อมูลเชิงคุณภาพได้ต่อไปดังนี้ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกศน.ตำบล ผู้มีส่วนร่วมกับสำคัญคือ หัวหน้ากศน.ตำบล วิทยากร/ผู้สอน และผู้เรียน และส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ผู้อำนวยการ กศน.อำเภอ หัวหน้ากศน.ตำบล และวิทยากร/ผู้สอน อยู่ในช่วงอายุ ระหว่าง 36-55 ปี ส่วนกลุ่มผู้เรียนมีอายุระหว่าง 36-55 ปี ผู้มีรายได้ 10,001-15,000 บาท อยู่ในกลุ่มหัวหน้ากศน.ตำบล คณะกรรมการ กศน.ตำบลและวิทยากร/ผู้สอน เป็นส่วนใหญ่ ส่วนกลุ่มผู้เรียนมีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท ในการประกอบอาชีพของคณะกรรมการและผู้เรียนมีอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ วิทยากร/ผู้สอนส่วนใหญ่ ประสบการณ์การสอน 6 ปีขึ้นไป กลุ่มหลักสูตรสาขาที่กศน.จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่องเป็นส่วนมากคือ กลุ่มหลักสูตรสาขาเกษตรกรรม ผู้เรียนต้องการความรู้เป็นส่วนใหญ่ วิทยากร/ผู้สอนส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัครหรือสมัครมาเป็นวิทยากร/ผู้สอนเอง ลักษณะการมีส่วนร่วมที่เป็นแบบแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยผู้นำชุมชนร่วมกับประชาชนช่วยกันพัฒนา และแก้ไขปัญหา

ผลการศึกษาตอนที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

สรุประดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกศน.ตำบล จำแนกเป็น 5 ด้าน และมีกลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่ม ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

1) ด้านสำรวจปัญหาที่มีผู้อำนวยการ หัวหน้ากศน.ตำบลหรือเจ้าหน้าที่งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คณะกรรมการกศน.ตำบล ผู้เรียน/ผู้รับบริการ มีส่วนร่วมโดยเข้าร่วมประชุมรับนโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนา และพัฒนาอาชีพเพื่อการมีงานทำ โดยรับจัดสรรงบประมาณให้กำหนดจำนวนเป้าหมายเชิงปริมาณและคุณภาพ ด้วยการจัดทำเวทีประชาคมเพื่อสำรวจความต้องการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพภายในตำบลหมู่บ้าน โดยในด้านนี้หัวหน้ากศน.ตำบลเป็นผู้มีส่วนร่วมมากที่สุด เนื่องจากหัวหน้า กศน.ตำบลเป็นปฏิบัติตามนโยบายของสำนักงานกศน. และเป็นผู้ที่ต้องประสานกับชาวบ้านโดยตรง ซึ่งรวบรวมข้อมูลปัญหาความต้องการไปดำเนินการจัดทำโครงการเสนอขอความเห็นชอบ จึงเป็นเหตุผลให้ หัวหน้ากศน.ตำบลมีส่วนร่วมมากที่สุดในด้านนี้

2) ด้านวางแผนผู้อำนวยการกศน.อำเภอ หัวหน้า กศน.หรือเจ้าหน้าที่งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ พร้อมด้วยคณะกรรมการกศน. ตำบล ดำเนินการจัดประชุมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้จากเวทีประชาคมจัดลำดับความสำคัญเพื่อจัดทำแผนการปฏิบัติการประจำปีหัวหน้ากศน.ตำบล จัดทำโครงการเสนอขออนุมัติจัดการเรียนการสอน ซึ่งต้องอาศัยการพิจารณาและเป็นอำนาจการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีส่วนร่วมในด้านนี้มากที่สุด

3) ด้านดำเนินการวิทยากร/ผู้สอน ผู้รับบริการ/ผู้เรียน และคณะกรรมการกศน.ตำบลร่วมประชาสัมพันธ์ รับสมัครเรียนและนำรายชื่อไปลงทะเบียนเรียนวิชาชีพตามความสนใจ โดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ลงตามกลุ่มความสนใจ เปิดรับสมัครและคัดเลือกวิทยากร/ผู้สอนตามกลุ่มอาชีพที่จะดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และร่วมกับ

ครู กศน. ตำบลและวิทยากร/ผู้สอนจัดทำหลักสูตรวิชาชีพที่จะทำการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ รวมทั้งจัดซื้อ/จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และติดต่อประสานงานเตรียมสถานที่ ซึ่งคณะกรรมการ กศน. ตำบลส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ซึ่งประสานงานกับวิทยากรในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป็นผู้มีบทบาทส่วนร่วมในด้านนี้มากที่สุด

4) ด้านประเมินผลหัวหน้ากศน. ตำบล ผู้อำนวยการกศน.อำเภอ วิทยากร/ผู้สอน คณะกรรมการ กศน.ตำบลเข้ามาติดตามการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด และประเมินผลการจัดการเรียนรู้ โดยมีครู กศน.ตำบล หรือเจ้าหน้าที่งานการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและผู้บริหารกศน.อำเภอเป็นผู้มาติดตาม ติดตาม มีประเมินผล 3 ระยะด้วย ซึ่งในระยะแรกเป็นการประเมินผลก่อนการจัดการศึกษา ในระยะที่ 2 ประเมินผลระหว่างจัดการศึกษา และในระยะที่ 3 ประเมินผลหลังเสร็จสิ้นจัดการศึกษาเรียบร้อยแล้ว จากนั้นวิทยากร/ผู้สอนต้องนำผลการเรียนรู้มาเสนอต่อผู้บริหารเพื่อขออนุมัติการจบหลักสูตรให้กับผู้เรียน โดยในด้านนี้วิทยากรจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการประเมินผลการจัดการศึกษา

5) ด้านรับผลประโยชน์ผู้ปกครองกศน. อำเภอหัวหน้ากศน.ตำบล คณะกรรมการกศน.ตำบล วิทยากร/ผู้สอน และผู้รับบริการ/ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการจัดพิธีมอบวุฒิปัตถการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้แก่ผู้ที่จบหลักสูตร ผู้เรียนบางคนสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพเสริมมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดประโยชน์มาก ดังนั้นผู้เรียนมีความสำคัญจึงมีส่วนร่วมมากที่สุดในด้านนี้

ผลการศึกษาตอนที่ 3 ข้อมูลความคิดเห็นสภาพปัญหา และอุปสรรค

ในการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยสามารถสรุปใจความที่สำคัญไว้ดังนี้

1) สภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้อำนวยการขาดการสนับสนุนจากต้นสังกัดในหลายๆ เรื่อง ได้แก่ เรื่อง งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ไม่เพียงพอ ระเบียบกฎเกณฑ์ในการใช้จ่ายยังไม่ยืดหยุ่น งบประมาณมาไม่ตรงช่วง ไม่สามารถการจัดการศึกษาเพื่ออาชีพที่ประชาชนต้องการเพราะกลุ่มเป้าหมายไม่สะดวกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับวันและเวลาในการเปิดสอน ส่งผลถึงบางครั้งไม่สามารถหาวิทยากรได้ และขาดวิทยากรที่มีความชำนาญ ประชาชนมีความต้องการอาชีพที่หลากหลาย

2) สภาพปัญหาและอุปสรรคของหัวหน้ากศน.ตำบล ผู้นำไม่สามารถประสานงานให้กับชุมชนอย่างทั่วถึง การรวมกลุ่มของประชาชนในชุมชนเพื่อนำความรู้ที่ได้ ไปต่อยอดยังมีจำนวนน้อย ระยะเวลาของการฝึกอบรมปฏิบัติไม่ต่อเนื่อง การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ไม่คล่องตัว พื้นที่ส่วนใหญ่มีประชากรอาศัยอยู่แบบกระจายกัน ทำให้ยากต่อการประชาสัมพันธ์ เมื่อจบกิจกรรมแล้วไม่ได้นำความรู้ไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง และขาดความชำนาญยังไม่สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้เป็นที่พอใจ

3) สภาพปัญหาอุปสรรคของคณะกรรมการสถานที่การจัดกิจกรรมเป็นศาลาเอนกประสงค์ หรือลานวัด สถานที่จัดสอนไม่สะดวกเท่าที่ควร อุปกรณ์ไม่พร้อม การรวมกลุ่มค่อนข้างยากประชาชนต้องการอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้อย่างแท้จริง และยังไม่มีการบริหารจัดการด้านการตลาดที่ถูกวิธีและเกิดประโยชน์ประชาชนขาดความรู้เกี่ยวกับกลไกการตลาด ทำให้ผลิตสินค้าแล้วเกิดขาดทุน ไม่มีตลาดรองรับสินค้าเต็มที่

4) สภาพปัญหา อุปสรรคของวิทยากร/ผู้สอน ประชาชนบางพื้นที่ไม่ให้ความร่วมมือบางพื้นที่เป็น สังคมเมืองและอุตสาหกรรมทำให้การจัดอาชีพทำได้ ยาก ผู้เรียนมาเรียนไม่พร้อมกัน ค่าตอบแทนไม่ เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ผู้เข้าร่วมมีกิจกรรมที่ หลากหลายอาชีพและต่างวัยต่างความต้องการของ ผู้เรียน ผู้เรียนไม่กล้าแสดงออก และเรียนไม่ต่อเนื่อง ตรงตามเวลาที่กำหนด

5) สภาพปัญหาอุปสรรคของผู้เรียน วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมไม่เพียงพอ ระยะเวลาในการเรียนยังไม่ค่อยเหมาะสม ระยะเวลาในการเรียนนานเกินไป ผู้เรียนบางคนมาเรียนไม่ตรงเวลา ระยะเวลาการจัดกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง ทำให้ผู้เข้ารับการ ฝึกอาชีพทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ไม่มีตลาดรองรับ ไม่มีทุน ต่อยอดในเรื่องอาชีพ ต้องกู้ยืมทุนจากหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ประกอบกับการทดลองพบว่าส่วนใหญ่มีสภาพและ ปัญหาไม่แตกต่างกันมาก จึงเสนอแนะการนำผล การศึกษาไปใช้ เพื่อให้การปฏิบัติ 20 ขั้นตอนได้มี ประสิทธิภาพ ควรดำเนินการดังนี้

1) ควรนำรูปแบบการพัฒนาอาชีพเป็น แนวทางหลักหรือไปบูรณาการในการปฏิบัติงาน

การศึกษาต่อเนื่องเพื่อพัฒนาอาชีพโดยใช้การมีส่วน ร่วมของเครือข่ายอย่างจริงจัง

2) ควรวิเคราะห์คัดเลือกคัดกรองผู้เรียนที่มี ความประสงค์อย่างตั้งใจสำหรับการฝึกทักษะอาชีพ และพัฒนาอาชีพ ให้เกิดช่องทางพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไปสู่การมีงานทำ

3) ควรเน้นให้ผู้เรียน/ผู้รับบริการร่วมคิด ร่วม ทำ ร่วมพัฒนาด้านอาชีพอย่างจริงจัง

4) ควรเน้นจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนา อาชีพให้กับครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและให้แก้ปัญหา ตามความยากจน โดยทำข้อตกลงร่วมกับภาคีเครือข่าย และคณะกรรมการคน.ตำบล มีจิตอาสาทางการศึกษา อย่างจริงจัง มาร่วมมือกันจัดการศึกษาอย่างหลากหลาย วิธีการ และสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานใน ระหว่างการพัฒนาอาชีพ

5) ควรสรรหาวิทยากร/ผู้สอนที่มีความรู้ใน อาชีพที่สอนและวิทยากรที่มีองค์ความรู้ในวิทยาการ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่

6) ควรทำแผนพับประชาสัมพันธ์แจกไปตาม ชุมชนที่ต้องการที่มีความสนใจในการพัฒนาอาชีพหรือ จัดนิทรรศการแนะนำการเรียนรู้อันการพัฒนาอาชีพ อย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ผู้สนใจและผู้บริหารควรเน้นให้ รับสมัครเสร็จแล้ว ให้นำหลักฐานไปลงทะเบียนผู้เรียน และผู้รับบริการทุกคน โดยมีบันทึกที่ชัดเจน

บรรณานุกรม

- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2553). **รายงานสภาวะการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: ingsการพิมพ์.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2554). **รายงานการวิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง (พ.ศ. 2549-2553)**. กรุงเทพมหานคร: ingsการพิมพ์.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (2555). **คู่มือการจัดการศึกษาต่อเนื่อง**. กรุงเทพมหานคร: ingsการพิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). **เครื่องมือชี้ภาวะสังคมไทยที่สำคัญ 2550**. กรุงเทพฯ: บางกอกบลิ๊อค.
- Cohen, J. M., and Uphoff. (1980). N. T. "Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity" *World Development*. Vol. 8 No.3.
- Yamane T. (1973). *Elementary sampling theory*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.